

UITGESLOTEN VERVOLGD VERMOORD

VERVOLGING VAN JODEN, SINTI EN ROMA IN NEDERLAND 1933-1945

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog wonen er zo'n 140.000 Joden in Nederland – 1,5% van de Nederlandse bevolking. De meerderheid woont hier al eeuwenlang en is geïntegreerd in de samenleving. Maar dan komt in 1933 in Duitsland Adolf Hitler aan de macht. De nazi's zien de Joden als een minderwaardig ras dat buiten de maatschappij geplaatst moet worden. Ook de rondtrekkende Sinti- en Roma-gemeenschappen worden niet geaccepteerd, net als andere groepen die in nazi-ogen niet aan het ideaalbeeld van het 'Arische ras' voldoen. Hitlers aantreden blijkt het startschot voor grootschalige maatregelen tegen Joden, Sinti en Roma en een jarenlange periode van uitsluiting, vervolging en uiteindelijk moord.

1933

30 januari 1933

Hitler komt aan de macht in Duitsland.

april 1933

In nazi-Duitsland worden de eerste antisemitische wetten ingevoerd. Joodse ondernemers worden geboycot en Joodse ambtenaren ontslagen. Als reactie hierop vluchten veel Joodse burgers naar het buitenland.

15 september 1935

De regering kondigt de 'Neurenberger Rassenwetten' af. Volgens deze wetten kunnen alleen Duitsers van 'Germaanse afkomst' nog Duits staatsburger zijn. Daarnaast worden seksuele relaties en nieuwe huwelijken tussen niet-Joodse Duitsers en Joden verboden.

9-10 november 1938

Door heel nazi-Duitsland vindt de 'Novemberpogrom' plaats – een door de staat georganiseerde actie tegen Joden. De Novemberpogrom staat ook bekend als 'Kristallnacht'. In één nacht worden meer dan 100 Joden vermoord en 30.000 Joodse mannen in concentratiekampen gevangen-gezet. Ook worden duizenden synagogen en Joodse winkels, scholen, begraafplaatsen en ziekenhuizen vernield of in brand gestoken. De brandweer mag de branden niet blussen. Veel Joden proberen nazi-Duitsland zo snel mogelijk te verlaten na deze nacht vol moorden, mishandelingen, plunderingen en brandstichtingen, maar dit blijkt moeilijk.

VERKLARING

Ondergeteekende ¹⁾ _____
wonende ²⁾ _____

ingedeeld bij den Gemeentelijken Luchtbeschermingscommissaris
verklaart:

- a. niet tot het Joodsche ras te behooren;
- b. onderdaan te zijn van den Nederlandschen Rijk of de in Nederland aanwezige bezetting;
- c. niet op eenigerlei wijze vijandig te staan tegen

Nieuwer-Amstel, _____

Ondertekent

¹⁾ Naam en voorletters in blokletters

...mingsdienst

...Staat;
...over het Duitse

...kening:

NIEUWE EDITIE: 26 JAARGANG No. 16a
19 JULI 1942 (25 JANUARI 5702)
Het Joodsche Weekblad
Uitgever van den Joodschen Raad voor Amsterdam
Onder verantwoordelijkheid van
A. Asscher en Prof. Dr. D. Cohen

EXTRA EDITIE

Amsterdam, 14 Juli 1942
De Sicherheitspolizei deelt ons het volgende mede:
Ongeveer 700 Joden zijn heden te Amsterdam gearresteerd. Als deze week niet de 1000 daartoe aangewezen Joden naar de werkkampen in Duitsland vertrekken, zullen de 700 arrestanten naar een concentratiekamp in Duitsland worden overgebracht.

De voorzitters van den
Joodschen Raad voor Amsterdam,
A. ASSCHER
Prof. Dr. D. COHEN

5 oktober 1940

Alle ambtenaren en leerkrachten moeten een 'Ariërverklaring' invullen. Op dit document moet aangegeven worden wie de ouders en grootouders zijn, en of de persoon Joodse (voor)ouders heeft. De verklaring moet ook voor de partner ingevuld worden. Met de Ariërverklaring kan de Duitse bezetter precies nagaan wie wel en niet Joods is.

21 november 1940

Op basis van de Ariërverklaring worden alle Joodse ambtenaren geschorst van hun werk. Drie maanden later worden zij ontslagen.

22-23 februari 1941

Tijdens de eerste **Razzia van Amsterdam** worden 427 Joodse mannen tussen de 18 en 35 jaar opgepakt en gedeporteerd. De mannen komen via Schoorl en Buchenwald in concentratiekamp Mauthausen terecht, waar ze allemaal vermoord worden. Als protest tegen deze eerste razzia breekt op 25 februari in Amsterdam een staking uit: **de Februaristaking**. Er zullen nog vele razzia's door heel Nederland volgen.

27 februari 1941

Joden mogen geen bloeddonor meer zijn.

31 mei 1941

Het wordt Joden verboden om zwembaden en stranden te bezoeken.

...1940

16 februari 1939

Het door Joden gebouwde Kamp Westerbork wordt geopend. Het is dan nog een opvangkamp voor Joden die uit nazi-Duitsland gevlucht zijn. De Joodse gemeenschap in Nederland moet de bouw betalen.

10-17 mei 1940

Nazi-Duitsland valt Nederland binnen. De bezetting begint.

6 september 1940

Joden in Nederland mogen niet meer aangenomen worden bij de overheid. Joden die al bij de overheid werken, mogen geen promotie meer krijgen.

...1941

7 januari 1941

Het wordt Joden verboden om bioscopen te bezoeken.

10 januari 1941

Alle Joden en mensen met tenminste één Joodse grootouder moeten zich bij het bevolkingsregister laten registreren. Er wordt vervolgens een onderverdeling gemaakt tussen 'voljoden', 'halfjoden' en 'kwartjoden'.

12 februari 1941

De oude Jodenbuurt in Amsterdam wordt afgezet met prikkeldraad en voorzien van borden met de tekst **Juden Viertel/Joodsche Wijk**.

13 februari 1941

De Duitse bezetter richt de Joodse Raad op. De bezetter wil via één organisatie met de Joodse gemeenschap kunnen communiceren. De Joodse Raad wordt zo een doorgeefluik en gedwongen uitvoerder van anti-Joodse maatregelen in Nederland.

1 september 1941

Het wordt Joodse scholieren verboden om naar reguliere scholen te gaan: ze moeten voortaan naar aparte Joodse scholen.

15 september 1941

Borden met 'Voor Joden verboden' verschijnen in het straatbeeld. Het wordt Joden verboden om parken, dierentuinen, cafés, restaurants, bibliotheken, hotels, theaters en musea te bezoeken. Ook mogen Joden niet meer zonder vergunning reizen of verhuizen.

Deutsche!
Wehrt Euch!
auft nicht bei Juden!

**Voor
Joden verboden**

**JUDEN VIERTEL
JOODSCHE WIJK**

DE PROCUREUR-GENERAAL
FUNGEEREND GEWESTELIJK
DIRECTEUR VAN DE
VAN GENECHTEN

10 januari 1942

Vanuit Amsterdam worden de eerste Joden naar werkkampen gestuurd.

23 januari 1942

De **persoonsbewijzen** van Joden worden voorzien van de letter 'J'.

25 maart 1942

Het wordt Joden verboden om met niet-Joden te trouwen.

3 mei 1942

De gele **davidster** met het woord 'Jood' wordt ingevoerd. Alle Joden ouder dan zes jaar moeten de gele ster zichtbaar op hun kleding dragen.

15 juli 1942

De eerste trein van Kamp Westerbork naar vernietigingskamp Auschwitz in Polen vertrekt. In de trein zitten 1135 Joden. Tot 13 september 1944 zal wekelijks een trein van Kamp Westerbork naar vernietigingskampen in het oosten van Europa rijden.

20 juli 1942

De Hollandsche Schouwburg in Amsterdam wordt in gebruik genomen als verzamelplaats waar Joden zich moeten melden voor deportatie. Enkele maanden later wordt een bestaande crèche tegenover de schouwburg in gebruik genomen voor Joodse kinderen tot twaalf jaar die, gescheiden van hun ouders, op hun deportatie wachten.

22 januari 1943

De Joodse psychiatrische instelling **'Het Apeldoornsche Bosch'** wordt ontruimd. Alle patiënten en de meeste personeelsleden worden gedeporteerd. De trein rijdt vanuit Apeldoorn rechtstreeks naar Auschwitz, waar alle 1100 patiënten en 51 personeelsleden direct vermoord worden.

2 maart 1943

Het eerste transport naar vernietigingskamp Sobibor vertrekt uit Kamp Westerbork. In totaal zullen 19 treinen met meer dan 34.000 Joden naar Sobibor rijden.

5 juni 1942

Volledig reisverbod voor Joden.

12 juni 1942

Joden mogen alleen nog in een beperkt aantal winkels en op bepaalde tijdstippen boodschappen doen. Daarnaast moeten ze al hun fietsen en andere vervoersmiddelen inleveren. Ook mogen Joden geen sport meer beoefenen.

30 juni 1942

Joden mogen tussen 20:00 en 6:00 uur niet buitenkomen.

4 juli 1942

De eerste Joden ontvangen een **oproep voor deportatie** naar nazi-Duitsland. Er wordt meegedeeld dat dit voor 'arbeidsinzet' is.

13 januari 1943

Kamp Vught wordt geopend. Enkele dagen later komen hier de eerste Joden aan. In totaal zullen 12.000 Joden in Kamp Vught gevangen zitten.

OPROEPING!

Aan *U* van de *Verzamelplaats* L 31 No. 13

U moet zich voor een eventuele deelname aan een, onder politietoezicht staande, werkverruiming in Duitsland voor persoonsonderzoek en geneeskundige keuring naar het door-gangskamp Westerbork, station Hooghalen, begeven.

Daartoe moet U op **19 AUG. 1942** om **1.00** uur op de verzamelplaats **DEN HAAG, STAATSPOLICE - ZIE DE L. 31** aanwezig zijn

Als bagage mag medegenomen worden:

- 1 koffer of rugzak
- 1 paar werkschoenen
- 2 paar sokken
- 2 onderbroeken
- 2 handdoeken
- 1 werkgak
- 2 wollen dekens
- 2 stel beddegoed (overtrek met laken)
- 1 eetnap
- 1 drinkbeker
- 1 lapel en
- 1 pullover

handdoek en toiletartikelen

en eveneens marschproviant voor 3 dagen

De mee te nemen bagage moet in gedeelten gepakt worden.

a. **Noodzakelijke reisbehoeften**
daartoe behoren: 2 dekens, 1 stel beddegoed, levensmiddelen voor 3 dagen, toiletgerei, etenborden, eetbestek, drinkbeker.

b. **Grote bagage**
De onder b. vermelde bagage moet worden gepakt in een stricke koffer of rugzak, welke op duidelijke wijze voorzien moet zijn van naam, voornamen, geboortedatum en het woord „Holland“.

Gesinsbagage is niet toegestaan.

Het voorspande moet nauwkeurig in acht genomen worden, daar de grote bagage in de plaats van vertrek afzonderlijk ingeladen wordt.

De verschillende bewijs- en persoonspapieren mogen **niet bij de bagage verpakt worden**, doch moeten, voor onmiddellijk vertoon gereed, medegebracht worden.

De woning moet ordelijk achtergelaten en afgesloten worden, de huisvuilets moeten worden medegenomen.

Niet medegenomen mogen worden: levend huisraad.

1943

23 april 1943

Nederland wordt door de Duitse bezetter 'Judenrein' – vrij van Joden – verklaard. Alleen ondergedoken Joden en Joden met een uitzonderlijke vrijstelling zitten nog niet in Duitse gevangenschap.

6-7 juni 1943

Er vinden kindertransporten van Kamp Vught naar Sobibor plaats. Op 6 juni deporteren de nazi's kinderen tot en met 3 jaar, inclusief hun vader en/of moeder. Op 7 juni wacht kinderen van 4 tot en met 16 jaar hetzelfde lot.

BEKENDMAKING.

Met ingang van DONDERDAG 1 JULI 1943 is de bewegingsvrijheid in de provincie Friesland, Groningen en Drente voor de woonwagenbevolking ingetrokken, d.w.z. dat vanaf dien datum geen verplaatsingen van woonwagens van de eene naar de andere gemeente meer mogen plaats vinden.

De hierboven genoemde bepaling is niet van toepassing op woonwagens welke dienen tot huisvesting van directie's, employe's en werklieden van bouw-ondernemingen enz.

LEEWARDEN, 30 juni 1943.

De Burgemeester, Politiegezagsdrager van Leeuwarden,
SCHONHARD.

1 juli 1943

Het wordt Sinti en Roma in Nederland verboden om nog rond te reizen. De wielen van woonwagens en de paarden die de wagens voorttrekken worden in beslag genomen.

19 november 1943

Het laatste transport van Joden uit Amsterdam heeft plaatsgevonden, waarop verzamelplaats de Hollandsche Schouwburg wordt gesloten.

december 1943

Joden die getrouwd zijn met niet-Joden – een groep die aan het begin van de oorlog in veel gevallen nog aan deportatie kan ontkomen – worden opgeroepen voor werkkampen.

11 januari 1944

Het eerste transport naar concentratiekamp Bergen-Belsen vertrekt uit Kamp Westerbork.

1944

16 mei 1944

Er vinden verschillende razzia's in Nederland plaats, waarbij 578 reizigers opgepakt en naar Kamp Westerbork weggevoerd worden. De politie denkt dat het allemaal Sinti en Roma zijn, maar dat blijkt niet waar. Hierop wordt een deel van de woonwagenbewoners weer vrijgelaten.

19 mei 1944

Vanuit Kamp Westerbork worden 245 Sinti en Roma op transport naar Auschwitz gezet. Onder hen is ook het 9-jarige **Sinti-meisje Settela Steinbach**. Zij wordt vlak voor vertrek op film vastgelegd – een beeld dat wereldberoemd wordt. Settela wordt uiteindelijk op 31 juli vermoord.

2 juni 1944

Vanuit Kamp Vught vindt het laatste Joodse transport naar Auschwitz plaats.

4 augustus 1944

Anne Frank en haar mede-onderduikers worden verraden en opgepakt in het Achterhuis. Hier zitten zij al vanaf juli 1942 ondergedoken. Ze worden op 3 september naar Auschwitz gedeporteerd. Alleen Annes vader, Otto Frank, overleeft de oorlog.

Feiten en cijfers

Al rond **1600** wonen grotere groepen Joden in Nederland, met name in Amsterdam, omdat het een veilige haven biedt na vervolgingen in andere Europese landen.

Tijdens de Holocaust wordt ongeveer **75%** van de Joden in Nederland vermoord – verreweg het **hoogste** percentage in West-Europa.

Tussen juli 1942 en september 1944 worden **meer dan honderd** transporten uitgevoerd vanuit Kamp Westerbork. De grootste deportaties gaan naar Auschwitz (circa **60.000** personen) en Sobibor (circa **34.000** personen).

Slechts **18** Nederlandse Joden overleven vernietigingskamp Sobibor.

In Kamp Westerbork zitten circa **10.000** mensen tegelijkertijd gevangen. In drukke periodes waarin veel Joden worden opgepakt, zijn dit er meer dan **17.000**.

Na de oorlog keren ongeveer **5.000** gedeporteerde Joodse overlevenden terug naar Nederland. Hun huis is vaak **bezet** door anderen en hun eigendommen zijn **geroofd**.

In de jaren na de oorlog emigreren **duizenden** Joden uit Nederland, vooral naar het mandaatgebied Palestina (later **Israël**) en de **Verenigde Staten**.

1945

13 september 1944

Vanuit Kamp Westerbork vertrekt het laatste transport. De bestemming is Bergen-Belsen.

27 januari 1945

Auschwitz wordt bevrijd door de Russen.